

УДК: 373.2

Кошумбаева Г., Жаңыбаева М., Жантаев А.

Кошумбаева Г. – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

Жаңыбаева М. – ф.и.к., доц.м.а., Ж. Баласагын атындагы КУУ

Жантаев А. – ф.и.д., профессор, С. Нааматов атындагы НМУ

**КЕНЖЕ МЕКТЕП КУРАГЫ БАЛДАРДЫ ЖАРАТЫЛЫШТЫ ТААНУУНУН
НЕГИЗДЕРИ МЕНЕН ТААНЫШТЫРУУ ЭТАБЫ КАТАРЫ**

**МЛАДШИЙ ШКОЛЬНЫЙ ВОЗРАСТ КАК ЭТАП ПРИОБЩЕНИЯ ДЕТЕЙ К
ОСНОВАМ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ**

**JUNIOR SCHOOL AGE AS A STAGE OF INTRODUCING CHILDREN TO THE
BASICS OF NATURAL SCIENCE**

Аннотация. Бул макалада кенже мектеп курагындагы балдарды жаратылышты таануунун негиздери менен тааныштыруу этабы жөнүндө кеп болот. Авторлор кенже мектеп окуучуларынын жаратылыш таануу предметине кызыгуусунун өзгөчөлүктөрүнө көңүл бурушат.

Аннотация. В данной статье речь идет об этапе знакомства детей младшего школьного возраста с основами естествознания. Авторы обращают внимание на особенности интереса младших школьников к предмету естествознания.

Abstract. This article is about the stage of introducing children of junior school age to the basics of natural science. The authors pay attention to the characteristics of the interest of junior high school students in the subject of natural science. **Түйүндүү сөздөр:** бала, жаратылыш, мектеп, негиз, таануу, тааныштыруу, этап. **Ключевые слова:** ребенок, природа, школа, основание, признание, знакомство, этап. **Key words:** child, nature, school, foundation, recognition, introduction, stage.

Жаратылыш таанууну мектеп предмети катары окутуу жөнүндө сөз кылуудан мурун анын эмне экендигин жана аны мектепте окутуу эмне үчүн зарыл экендигин түшүнүү зарыл.

Азыркы билим берүү системаларында жаратылыш таануу концепцияларынын калыптанышына чоң салым кошкон окумуштуулар О.И. Донина, Ф.Ю. Сигель, П.А. Завитаев, В.Н. Комаров, Б.В. Кухаркин, Е.П. Левитан, Е.А. Паладянец, Ф.Хойл, С.Хокинг. Башталгыч класстын окуучусунун бардык тажрыйбасын бириктирген, инсанга индивид, коомдук мамилелердин субъектиси болуп калышына, анын ишмердүүлүгүнүн ар кандай формаларын жөнгө салууга мүмкүндүк берүүчү бүтүндөй дүйнө таанымдын, дүйнөнүн бүтүндөй картинасын калыптандыруу биздин билим жана тарбия системабыз үчүн супер милдет.

Жаратылыш таануу – бул баланын жеке инсан жана окуучу катары андан ары ийгиликтүү өнүгүүсү үчүн орто, андан кийин орто мектепте зарыл болгон негиз, билим базасы. Бул предмет боюнча сабактарда алынган маалымат кийин биология, физика, химия, география, астрономия ж.б. предметтерди ийгиликтүү өздөштүрүүгө өбөлгө түзөт.

Жаратылыш таанууну табигый объектилер, кубулуштар жана процесстер жөнүндөгү билимдердин жыйындысы катары аныктоого болот [1]. Анын өнүгүшүнүн туу чокусу 17-19-кылымдарда болгон. Ошол мезгилде жаратылыш таануу же жаратылыш жөнүндө алгачкы билимдерди топтоо менен алектенген илимпоздор натуралист деп аталган. Азыркы илимдин көз карашынан алганда, жаратылыш таануу:

- бүтүндөй алганда табият илимдеринин жыйындысын камтыган илим тармагы [2].

Мектепте «жаратылыш таануу» предметинин пайда болушунун келип чыгышына кайрыла турган болсок, Россиянын коомдук-саясий турмушундагы негизги окуяларга байланыштуу баштапкы жаратылыш таанууну окутуунун методикасынын тарыхын үчкө бөлүүгө болорун белгилей кетүү керек. Ал мезгилдер төмөнкүлөр:

- советтик доорго чейинки;
- советтик доордогу;
- постсоветтик (азыркы деп да белгилүү) доордогу.

Жаратылыш таануу сабагында башталгыч класстын окуучулары менен иштөөдө бардык мезгилдеги мугалимдердин көздөгөн максаттарынын бири алардын изилденүүчү маселеге жана курчап турган дүйнөгө чын ыкластуу кызыгуусун арттыруу болуп саналат. Тилекке каршы, мугалимдердин визуалдык эксперименттерди жүргүзүү мүмкүнчүлүгү дайыма эле боло бербейт, андыктан мындай абалда мультимедиялык технологияларды колдонуу жөндүү. Оозеки берилген маалымат визуалдык түрдө берилген маалыматка караганда алда канча начар эсте калат, демек, жеке кабыл алынгандан да жаман.

Бул куракта жаратылыш таануу сабагын окутуу мугалимден жогорку квалификацияны жана предмет боюнча жогорку билимди талап кылат. Жаратылыш таанууну окутуунун методикасы боюнча эң маанилүү милдеттердин бири – жаратылыш таануу менен окуу предметинин байланышын жана ошонун негизинде окуу материалын тандоо процессин тактоо болуп саналат.

Жаратылыш таанууну окутуунун методикасы – мектеп предметинин өзгөчөлүктөрү менен аныкталуучу кенже мектеп окуучуларын окутуу жана өнүктүрүү процессинин системасы жөнүндөгү илим.

Методика программа тарабынан белгиленген бир катар маселелерди чечүү үчүн иштелип чыккан:

- башталгыч илимий билим берүүнүн максаттарын туура аныктоо;
- окуу предметинин материалын жана мазмунун алуунун принциптерин аныктоо;
- аны окутуунун натыйжалуу ыкмаларын, формаларын жана каражаттарын иштеп чыгуу;
- жаратылыш таануунун баштапкы курсун окуу процессинде кенже мектеп окуучуларынын өнүгүүсү үчүн оптималдуу шарттарды аныктоо.

Бирок азыркы педагогиканын мазмуну өзгөчөлүктөргө ээ. Азыркы турмушту мүнөздөгөн эң сонун прогрессти көз жаздымда калтырууга болбойт. Бул билим берүү системасына да таасирин тийгизди. Эгерде мурда бардык керектүү материалдарды жана эксперименттерди визуалдык түрдө көрсөтүү мүмкүн болсо, азыр мугалим тандоо алдында турат: материалды визуалдык түрдө берүү же мультимедиялык түзүлүштөрдү колдонуу. Көпчүлүк учурларда, артыкчылык экинчи варианттын тарабында, анткени ал практикалык жана жөнөкөй.

Башталгыч мектеп жашындагы окуучуларга жаратылыш таанууну окутуунун принциптерин, методдорун, формаларын жана каражаттарын туура тандоонун критерийи окуу материалын өздөштүрүүнүн жаш өзгөчөлүгүн эске алуу болуп саналат. Окутуунун методикасы окуучулардын тажрыйбасынын жана таанып билүү жөндөмдүүлүгүнүн өнүгүшүнө, окуучулардын жалпы көрсөткүчтөрүнө ж.б.

Азыркы көпчүлүк мектептерде жаратылыш таануу предмети коом таануу предмети менен айкалышып, «Бизди курчап турган дүйнө» деп аталат. Бирок бул сөз 1-2-класстын

окуучуларына көбүрөөк туура келет, ал эми 3-4-класстын окуучуларынын көбү «Жаратылыш таануу» сабагын окушат.

Бирок, жогоруда айтылгандардын баарына карабастан, «Жаратылыш таануу» предмети интеграцияланган жана базалык деңгээлде гана окулат. Ошентип, мамлекеттик билим берүү стандарты белгилүү бир мектеп предметинин өзгөчөлүктөрүнө ылайыкташтырылган айрым көрсөтмөлөрдү камтыйт.

Алардын арасында төмөнкүлөр бар:

- предметтик изилдөөлөр дүйнө жана жалпы маданият жөнүндө бирдиктүү идеяларды калыптандырууга багытталган (интегралдык курс);

- предметтик жыйынтыктар негизинен жалпы билим берүү жана жалпы маданий (базалык деңгээл) даярдоону камсыз кылууга багытталган.

Мына ушул көрсөтмөлөрдүн негизинде окуучуларды мындан ары да ийгиликтүү окутуу үчүн зарыл болгон маалыматтык базаны түзүү мугалимдин негизги милдети экендиги ачыкайкын көрүнүп турат. Мындан тышкары, ал балдарды маалыматты кабылдап эле тим болбостон, аны талдап, күнүмдүк турмушта колдонууга да үйрөтүүсү талап кылынат [3].

Жаратылыш таануу боюнча сабактардын максаты жөнүндө айтсак, аларды шарттуу түрдө эки чоң категорияга бөлүүгө болот: моно-максат жана интеграциялык максаттар. Жаратылыш таануу мугалими эки максатты тең алардын ортосундагы байланышты эске алуу менен түзүүнү үйрөнүшү керек.

Мономаксаттар – бул жаратылыш таануунун гана эмес, өзүнчө мектеп предметинин (физика, химия, биология ж.б.) алкагында жетишүүгө мүмкүн болгон максаттар.

Интеграциялык максаттар – интегралдык предмет катары жаратылыш таануунун алкагында гана жетишүүгө мүмкүн болгон максаттар. Мисалы, окуучулар өзүн өзү уюштуруунун принциптерин жана аларды жандуу жана жансыз жаратылышта ишке ашыруунун принциптерин түшүнүшү керек, Аалам эволюциясынын Чоң жарылуудан жер бетиндеги тирүү организмдердин бир түрү катары адамдын өнүгүшүнө чейинки негизги этаптарды билиши керек. «Жаратылыш таануу» эки же андан көп моно-предметтерде материалды колдонууну талап кылат.

Адабияттар:

1. Гербова, В. В. Занятия по развитию речи в старшей группе детского сада [Текст]: планы занятий / В. В. Гербова. – М.: МОЗАИКА- СИНТЕЗА, 2010. – 144 с.

2. Дрягунова, В. А. Дидактические игры для ознакомления дошкольников с растениями [Текст]: пособие для воспитателя дет. сада / В. А. Дрягунова. – М.: Просвещение, 1981. – 180 с.

3. Лошкарева, Н. А. Формирование системы общих учебных умений и навыков школьников [Текст]: метод. рекомендации для ФПК директоров и завучей шк. / Н. А. Лошкарева; Моск. гос. пед. ин-т им. В. И. Ленина. – М.: Изд-во МГПИ, 1982. – 88 с.